

JAMES HERRIOT

KÜLL MÕNEL
LOOMAAARSTIL
IKKA EI VEA

Inglise keelest tõlkinud Elina Adamson

Originaali tiitel:
James Herriot
It Shouldn't Happen to a Vet
Michael Joseph, 1972

Toimetanud Marin Vinkel
Kujundanud Inga Joala

Copyright © James Herriot Partnership, 1972
Tõlge eesti keelde © Elina Adamson ja Tänapäev, 2021

ISBN 978-9916-17-131-8
Trükitud Printoni trükikojas

Minu sõpradele Donald ja Brian Sinclairile.

- 1 -

OLI ILMSELGE, ET härra Handshaw ei uskunud mu jutust sõna-kestki. Ta vaatas oma lehma ja tema suu tõmbus pikaks jonnakaks kriipsuks.

„Vaagnaluumurd? Te tahate öelda, et ta'i tule enam kunagi jalule? No vaadake aint, kui rõõmsasti ta mäletseb! Üht ma teile ütlen, noorsand – kui mu isa veel elus oleks, ajaks ta selle elaja siinsamas tegudele.“

Nüüdseks olin olnud veterinaarkirurg juba terve aasta ja õppinud selle ajaga nii mõndagi. Näiteks seda, et maamehi pole lihtne veenda, ja veel vähem mehi, kes olid pärit Yorkshire Dalesist.

Ja siis veel mehe isa. Härra Handshaw käis oma viiekümne-
daid eluaastaid, ja peab möönma, et tema usus oma kadunud isa oskustesse ja teadmistesse oli midagi südamlikku. Ent sellegipoolest oleksin eelistanud toimetada ilma.

Hetkel mõjus ta isa pigem segava tegurina haigusjuhtumis, millega mul oli juba piisavalt jama. On vähe asju, mis loomaa-
rsti rohkem ärritaks, kui lehm, kes keeldub püsti tõusmast. Asjatundmatule võib näida kummaline, et loom on esialgsest hädast näiliselt terveks ravitud, kuid pole sellegipoolest suute-
line jalule tulema, aga seda tuleb ette. Ja igaüks mõistab, et siruli lehma tulevik on tume.

Kogu lugu sai alguse sellest, kui Siegfried Farnon, minu ülemus, kes pidas loomaarstipraksist väikeses Dalesi turulinnas Darrowbys, saatis mind ravima üht poegimishalvatuse juhtumit. See ootamatult tekkiv kaltsiumipuudulikkus tabab suure tootlikkusega loomi vahetult pärast poegimist ning põhjustab kokkukukkumist ja aina süvenevat koomaseisundit. Kui ma härra Handshaw' lehma esialgu nägin, lebas ta liikumatult külje peal, ja pidin väga hoolikalt vaatama, ega ta juba surnud ole.

Muretu enesekindlusega võtsin välja kaltsiumipudelikesed, sest mul oli olnud õnne lõpetada oma õpingud just ajal, mil veterinaaria oli viimaks ometi selle senimaani surmavaks peetud seisundi seljatanud. Läbimurre oli saabunud juba aastaid tagasi, kui udarasse hakati õhku sisse pumpama, ja minagi kandsin endiselt pumbavarustust kaasas (talumehed kasutasid selleks jalgrattapumpa), aga kaltsiumiravi tulek võimaldas loomaarstil hiilata ravitseja odavas aupaistes, sest selle abil sai looma justkui ühe hetkega surma suust päasta. Erilist vilumust see ei nõudnud, aga nägi õudselt muljet avaldav välja.

Selleks ajaks kui olin kaks pudelitäit ära süstinud – ühe veeni, teise naha alla – ja härra Handshaw oli aidanud mul lehma rinnuli keerata, võis toibumist silmaga näha: loom vaatas enda ümber ringi ja raputas pead, justkui imestades, kus ta viimase paari tunni jooksul küll viibinud oli. Olin veendunud, et kui mul oleks olnud rohkem aega laiaks lüüa, oleksin näinud teda ka jalule tõusmas. Kuid ees ootasid teised tööotsad.

„Helistage, kui ta lõunaks jalul pole,“ ütlesin ma, kuid see oli justkui pelk sõnakõlks. Olin üpris kindel, et seda lehma ma uuesti vaatama ei tule.

Kui talumees keskpäeval helistas ja ütles, et lehm pole veel püsti saanud, oli see vaid kerge kõrvalekalle mu päevaplaanist.

Mõnel juhul läheb lihtsalt veel üht pudelikest tarvis – küllap kõik laabub. Läksin ja tegin veel ühe süsti.

Ma polnud päriselt mures ka siis, kui kuulsin, et lehm polnud end jalule vinnanud ka järgmisel päeval, aga härra Handshaw, käed sügaval taskus ja õlad lössis lehma kohale kummardumas, oli minu ebaedus sügavalt pettunud.

„On aeg, et see va lita end juba püsti ajaks. Sedapsi siruli pole temast küll asja. Kindlasti saate midagi veel teha. Valasin ’ommikul talle pudelitäie vett kõrva, aga isegi see teda ei kõi-gutanud.“

„Te tegite mida?“

„Valasin kõrvaauku külma vett. Mul paps sai nad kunagi sel moel jala peale ja ta oli üks õite tark mees.“

„Kahtlemata,“ ütlesin jäigalt. „Aga ma usun tõesti, et pigem aitab teda veel üks süst.“

Talumees vaatas pahuralt, kuidas ma järjekordse pudelikese kaltsiumit loomale naha alla süstisin. Protseduur oli tema jaoks oma võlu kaotanud.

Vahendeid ära pannes andsin oma parima, et näida rõõmsana. „Ma ei muretseks. Paljud jäävad veel päevaks-paariks pikali – küllap ta teil hommikul juba ringi kõnnib.“

Telefon helises vahetult enne hommikusööki ja härra Handshaw’ häält kuuldes tõmbus mu kõht järsult krampi. Hääletoon oli sünge. „No parem tal küll pole. Lamab seal ja muudkui õgib, a’ püsti ei tõuse. Mis te nüüd ette võtate?“

Tõepoolest, mida teha, mõtlesin ma talu peale sõites. Lehm oli siruli maas olnud juba 48 tundi – see ei olnud õige asi.

Talumees võttis kohe ründava hoiaku. „Mul paps ikka üts alati, et kui nad sedapsi siruli lamavad, siis on neil uss sabas. Kui sabaots maha lõigata, küll siis kõik korda saab.“

Mu tuju üha langes. Selle müüdiga olin varemgi rinda pistnud. Asja hukatuslik külg seisnes selles, et säärast barbaarset minevikupraktikat rakendanud inimesed võisid sageli väita, et võte toimis, sest pärast saba maharaiumist oli sabakõndi kokkupuude maaga niivõrd valus, et sundis nii mõnegi õnnetu lehma jalule kargama.

„Sellist asja nagu „uss sabas“ pole olemas, härra Handshaw,“ ütlesin ma. „Ja kas te ei leia, et lehma saba maharaiumine on üks õige julm tegu? Kuulukse, et alles eelmisel nädalal oli Loomadevastase Julmuse Ennetamise selts ühe mehe selle eest kohtu alla viinud.“

Talumehe silmad ahenesid. Ilmselt arvas ta, et ajan talle kärkseid pähe. „No kui te seda teha ei kavatse, siis mida pagana-mast te üldse mõtlete teha? Me piame looma ometi jalule saama.“

Hingasin sügavalt sisse. „Kindel on see, et poegimishalvatusest on lehm toibunud, sest ta sööb hästi ja tundub enesega üsna rahul olevat. Ilmselt hoiab teda maas tagakeha halvatus. Kaltsiumit pole talle rohkem mõtet anda, aga proovime nüüd stimulandiga.“ Täitsin süstalt üha kasvava kõhedusega. Stimulandi süstimisse polnud mul vähematki usku, aga midagi tuli teha. See oli viimane õlekõrs.

Asutasin end juba minekule, kui härra Handshaw mulle veel järele hüüdis. „Ärra, mul meenus veel miskit, mis paps mul kunagi tegi. Ta üürgas neile kõrva. Sai nii mõnegi lehma sel moel jala peale. Mul endal pole eriti vali hääl – mis arvate, teete proovi?“

Oma väarikuse kaitsmiseks oli juba liiga hilja. Läksin lehma juurde ja haarasin tal kõrvast. Hingasin kopsud nii õhku täis kui võimalik, kummardusin ja lõugasin kõigest väest tema kõrvade karvasesse süvikusse. Lehm lõpetas hetkeks mäletsemise, heitis

mulle küsiva pilgu, siis vajusid ta silmalaud jälle kinni ja ta asus uuesti mõnuga mäletsema. „Ootame veel ühe päeva,“ ütlesin kurnatult. „Ja kui ta homme ikka veel siruli on, siis püüame teda ise tõsta. Kas saate ehk mõned naabrid appi kutsuda?“

Tol päeval oma igapäevast ringkäiku jätkates tundsin, kuidas sisemus ärritusest kees. Pagana pihta! Mis jama see oli, mis teda jalule ei lasknud tõusta? Ja mida ma veel proovida oleksin võinud? Oli 1938. aasta ja mu võimalused olid piiratud. Praegu, 30 aastat hiljem, on endiselt poegimishalvatusega loomi, kes püsti ei tule, aga vähemalt on loomaarsti repertuaaris teisigi võimalusi, kui kaltsiumist ei piisa. Näiteks suurepärase Bagshaw' puusraud, mis kinnitub vaagnale ja tõstab looma loomulikult teel püsti, ja fosforisüstid või isegi elektriline vits, mis annab loomale mööda turja lajatades kiire suraka ja ajab nii mõnegi end mugavalt sisse seadnud lehma solvunud ammumisega jalule.

Nagu ma juba eeldasin, ei toonud ka uus päev mingit muutust, ja härra Handshaw' hoovi peal autost välja ronides ümbritses mind terve hulk naabreid. Nad olid lustakad, naeratavad, enesekindlad ja tulvil suurepäraseid nõuandeid, nagu loomakasvatavad ikka on, kui jutuks tulevad teiste meeste loomad.

Kõlasid naerurõkked, ning kotte lehma kere alla vinnates visati palju nalja ja kostis terve rodu veidraid ettepanekuid, mille kohta pidin kõrvad sulgema. Kui me viimaks ühiselt pingutades lehma üles vinnasime, juhtus see, mis arvata oligi: ta lihtsalt rippus häirimatult õhus, jalad tilbendamas, samal ajal kui pere-meis seinale nõjatus ja meid aina süveneva tusameelega jälgis.

Pärast ohtrat ähkimist ja puhkimist lasime loiu keha jälle alla ning kõik vaatasid küsivalt minu poole, mida järgmiseks ette võtta. Sobrasin meeletult oma peas ringi, kuni härra Handshaw taas kord iitsatas.

„Mu paps üts, et võeras peni ajab lehma ikka jalule.“

Kokkutulnud põllumeeste seast kostis nõusolevat jorinat ja viivitatamatult hakati koeri välja käima. Püüdsin kinnitada, et ühest koerast piisab, aga minu autoriteet oli kadunud ja mehed ei mallanud ära oodata, et saaksid just oma koera lehmatostmise võimekusega hiilata. Kõik hakkasid ootamatult liikuma ja isegi härra Smedley, külapoe peremees, kimas rattaga koju borderterjeri järele. Möödusid kõigest minutid, kui laut oli juba täis klähvivaid ja urisevaid krantse, aga lehm ei teinud neist väljagi, rehmas vaid hoiatavalt sarvedega nende poole, kes liiga lähedale kippusid.

Olukorra haripunkt jõudis kätte, kui saabus härra Handshaw' enda koer kuskilt kaugemalt karjamaalt, kus ta seni oli aidanud lambaid kokku ajada. Peni oli karmi moega, kleenuke, välkkiirete reflekside ja lühikese sütikuga väike elukas. Ta vantsis kangete jalgade ja turris karvaga lauta sisse, heitis üheainsa pilgu oma territooriumil patseerivatele võõrastele ja asus hääletu raevuga korda majja lööma.

Paari hetkega puhkes valla kõige vingem koortekähmlus, mida oma silmaga näinud olin, ning seistes ise eemal, jälgisin kogu stseeni tundega, et olin igati üleliigne. Talumeeste hõiked kostsid üle raevuka haukumise ja lõrisemise. Üks vapper mees sukeldus keset lahingumõllu ja naasis tillukese Jack Russelli terjeriga, kes rippus kindlameelselt mehe sääriku küljes. Härra Reynolds Ristikumäelt hõõrus lehma saba kahe lühikese puupulga vahel ja hüüdis muudkui „Äss! Äss!“, ning kui ma seda kõike abitult pealt vaatasin, sikutas keegi tundmatu mul varrukast ja sosistas: „Olete proovind ehk seisnud õlle sisse panna teelusikatais lehelist ja seda talle iga kahe tunni tagant anda?“

Mulle tundus, et kõik musta maagia jõud olid minust võitu saamas ja mu piskudest teadusvarudest ei olnud neile vastast.

Ma ei tea, kuidas mul õnnestus kuulda vaikset kriginat suure madina sees – ilmselt seetõttu, et kummardusin madalal härra Reynoldsi kohal, püüdes teda veenda, et ta ometi saba hõõrumisest loobuks –, kuid täpselt sel hetkel muutis lehm pisut asendit ja kuulsin selgelt vaagnaluu naksatust.

Läks veidi aega, kuni meeste tähelepanu võitsin – usun, et kõik olid minu sealviibimise ära unustanud –, kuid lõpuks eraldati koerad ja seoti lõputute takunööridega kinni, kisamine lõppes, härra Reynolds tiriti saba juurest eemale ja lava oli minu.

Pöördusin härra Handshaw' poole: „Palun tooge mulle pangetäis kuuma vett, seep ja rätik.“

Ta sammus torisedes minema ega oodanud minu uuest avan- gust suurt midagi. Olin usalduse ilmselgelt kaotanud.

Võtsin jaki seljast, seebitasin käed kokku ja pistsin käe lehma päarakust sisse, kuni jõudsin häbemeluuni. Hoidsin sellest läbi pärasoole seinaga kinni ja vaatasin oma publikut. „Kaks meest hoidku puusanukkidest ja mina kõigutan lehma õrnalt küljelt küljele.“

Jah, seal see jälle oli, ei mingit kahtlust. Ma kuulsin ja tundsin seda – midagi oli lahti ja loksus, peaaegu nagu krigises.

Tõusin püsti ja pesin käe ära. „Noh, nüüd on teada, miks teie lehm püsti ei tule. Tal on vaagnaluumurd. See juhtus ilmselt kohe tol esimesel ööl, kui ta poegimishalvatusega ringi tutedas. Närvikahjustust on vast kah. Olukord on kahjuks lootusetu.“ Kuigi jagasin halbu uudiseid, tundsin samas suurt rahuldust, et suutsin millegi mõistlikuga lagedale tulla.

Härra Handshaw pörnitses mind. „Mis mõttes lootusetu?“

„Mul on väga kahju,“ ütlesin ma, „aga nii on. Ainuke võimalus on ta nüüd lihuniku juurde saata. Tal ei ole tagajalgades mingit jõudu. Ta ei tule enam iial püsti.“

